

Dr hab., prof. UW Andrzej Wierzbicki
Instytut Nauk Politycznych
Uniwersytet Warszawski

Recenzja dorobku i osiągnięcia naukowego **doktora Adama Bartnickiego**
Kryzys demokracji w Rosji po 1991 r., w tym monografii *Borys Jelcyn – przywództwo w pułapce uwarunkowań. Mechanizmy zmiany i kontynuacji*, Białystok 2016, s. 551.

Pan dr Adam Bartnicki jest znanym i uznanym politologiem młodszego pokolenia, badaczem analizującym problemy z zakresu ustrojoznawstwa, systemu władzy, demokracji, kształtowania społeczeństwa obywatelskiego, przede wszystkim w Federacji Rosyjskiej. Znajduje to odzwierciedlenie w przedłożonym do recenzji dorobku i osiągnięciu naukowym *Kryzys demokracji w Rosji po 1991 r.* Najważniejszą publikacją w ramach tegoż osiągnięcia jest monografia *Borys Jelcyn – przywództwo w pułapce uwarunkowań. Mechanizmy zmiany i kontynuacji*¹. Ponadto składa się ono z cyklu 14 monotematycznych publikacji w postaci artykułów i rozdziałów w monografiach zbiorowych, dotyczących problemu demokratyzacji Rosji. Wypracowanie wyżej wymienionego osiągnięcia naukowego jest naturalną kontynuacją zdobytego wykształcenia z zakresu historii i rozszerzenia zainteresowań naukowych związanych z pracą doktorską z zakresu nauk o polityce².

Przystępując do analizy osiągnięcia naukowego, chciałbym zwrócić uwagę na dwa problemy. Po pierwsze, przygotowawszy monografię, która z powodzeniem mogłaby samodzielnie stanowić rozprawę habilitacyjną, doktorant nie musiał rozszerzać osiągnięcia naukowego o dodatkowe publikacje, przekształcając je w cykl monotematyczny. Po drugie, sformułowanie tematu osiągnięcia naukowego może budzić wątpliwości natury merytorycznej. Sugeruje ono, iż do 1991 r., kiedy istniał jeszcze ZSRR, Rosja, a ściślej Rosyjska FSRR była państwem o skonsolidowanej demokracji i po tej dacie, nastąpił jej kryzys. Bardziej właściwe byłoby zatem sformułowanie *Kryzys demokratyzacji w Rosji po 1991 r.* Tym bardziej, że sam doktorant pisał na ten temat w jednym z artykułów: „Rosja na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych odrzuciła totalitaryzm na rzecz demokracji, jednak nigdy do końca nie zerwała z nawykami i zachowaniami poprzedniego

¹ A. Bartnicki, *Borys Jelcyn – przywództwo w pułapce uwarunkowań. Mechanizmy zmiany i kontynuacji*, Białystok 2016, s. 551.

² A. Bartnicki, *Demokratycznie legitymizowany autorytaryzm w Rosji 1991-2004*, Białystok 2007.

systemu”³. Uwaga ta nie dyskwalifikuje całej koncepcji doktoranta i nie deprecjonuje jego osiągnięcia naukowego. Niemniej jednak chodzi o zwrócenie mu uwagi na przyszłość, aby bardziej precyzyjnie formułował własne myśli i koncepcje badawcze.

Przedłożona do recenzji monografia jest zwięźczeniem dotychczasowych badań i kariery naukowej dra A. Bartnickiego, a tym samym rdzeniem jego osiągnięcia naukowego. Warto podkreślić, że jest to wybór trafny. Monografia ma charakter oryginalny i nowatorski. Niewątpliwie wypełnia lukę poznawczą w krajowej literaturze naukowej w zakresie badań przywództwa politycznego w Rosji, w tym Borysa Jelcyna. Recenzowana rozprawa jest więc pierwszą i jak dotąd jedyną, kompleksową próbą diagnozy, analizy i wyjaśnienia uwarunkowań i mechanizmów „zmiany” i „kontynuacji”, które doprowadziły do wyboru B. Jelcyna na prezydenta Rosji i kształtowały okres jego rządów. Temat rozprawy, dotyczący przywództwa politycznego, można uznać za „typowy” dla politologii.

Monografia liczy 551 stron. Na jej objętość składają się wstęp, siedem rozdziałów, zakończenie, bibliografia i spis tabel. Konstrukcja monografii jest typowa dla rozpraw habilitacyjnych. Autor, ze względu na specyfikę badanego problemu przyjął układ chronologiczno-problemowy i należy przyznać, że właściwie jedyny możliwy przy takim sformułowaniu zagadnienia. Przyjęta struktura nie budzi więc zastrzeżeń z merytorycznego punktu widzenia. Treść poszczególnych rozdziałów wynika z rozważań w poprzedniej części monografii.

Wstęp ma charakter konceptualizacyjno-metodologiczny. Habilitant dokonuje w nim uzasadnienia wyboru tematu, przedstawia cele badawcze i hipotezę. Celem badawczym, jak pisze dr A. Bartnicki, jest „kompleksowa analiza” pytań badawczych dotyczących samodzielności rządów Borysa Jelcyna, jego wpływu na przemiany społeczno-polityczne i charakter władzy w Rosji oraz przyczyn słabnięcia jego władzy. Przyjęta w pracy hipoteza, „że pozycja Borysa Jelcyna, chociaż uwarunkowana czynnikami kulturowymi, ekonomicznymi, osobowościowymi, normatywnymi itd., w głównej mierze była pochodną systemu nieformalnych zależności w łonie nomenklatury, służb, grup interesu, a z czasem też „oligarchów” (s. 9) jest zgodna z rzeczywistością⁴. Oznacza to, że jak pisze A. Bartnicki, B. Jelcyn „nie mógł wprowadzać reform, które naruszałyby interesy formalnych i nieformalnych uczestników gry politycznej czy prowadzić w pełni samodzielnej polityki wewnętrznej i

³ A. Bartnicki, *Przeszłość a teraźniejszość – o problemach postkomunistycznej transformacji w Rosji*, w: M. Maciejewski, T. Scheffler (red.), *Studia nad autorytaryzmem i totalitaryzmem* 35, nr 3, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, Wrocław 2013, s. 83.

⁴ Jej konstrukcja nie powinna jednak zawierać skrótu itd.

zagranicznej” (s. 9). Dr A. Bartnicki określa wyżej wymienioną hipotezę jako główną. Pozostałe jednak nie zostały przez niego sprecyzowane, ale nie jest to konieczne. Zasadne jest w tego typu opracowaniach przyjmowanie jednej hipotezy i wokół niej konstruowanie wyводу. Stosowanie tzw. hipotezy głównej i tzw. hipotez cząstkowych jest co najmniej polemiczne, by nie stwierdzić, że wręcz niewłaściwe.

W monografii jak również w całym osiągnięciu naukowym zostały wykorzystane zgodnie z deklaracją trzy metody badawcze: systemowa, behawioralna i porównawcza. Habilitant argumentuje zasadność użycia tychże metod. Warto dodać, że deklarowane metody rzeczywiście zostały zastosowane do opisu, analizy i wyjaśnienia badanego problemu.

Rozdział pierwszy *Władza i przywództwo polityczne w Rosji* ma charakter teoretyczno-erudycyjny i powinna to być najmocniejsza część monografii. Habilitant nie wykorzystał jednak w pełni potencjału wiedzy dotyczącego teorii przywództwa politycznego na obszarze poradzieckim, w tym w Rosji. Do konstrukcji teoretycznej monografii dr A. Bartnicki wykorzystał modele przywództwa transakcyjnego i transformacyjnego sformułowane przez Jamesa Burnsa, przekonywująco uzasadniając trafność tego wyboru odnośnie do przywództwa politycznego B. Jelcyna. W wyborze literatury zachodniej autor sięgnął również po opracowania publicystyczne, co w tej części monografii nie jest właściwe. Pomiął natomiast niektóre dokonania polskich badaczy problemu, np. monografie zbiorowe na temat przywództwa w krajach Wspólnoty Niepodległych Państw pod redakcją Tadeusza Bodio⁵. Poradziecka rzeczywistość polityczna to rzeczywistość w większości autorytarna, także w okresie prezydentury B. Jelcyna. Wśród zamieszczonych w tychże monografiach zbiorowych publikacji, na szczególną uwagę zasługuje „klasyczny” artykuł Mirosława Karwata, w którym autor stwierdza, że „autorytaryzm liderów i elit politycznych w krajach obszaru »poradzieckiego« (...) wynika nie tyle z cech osobowości i wybujałych ambicji przywódców, ile z trwałych, ponadustrojowych w charakterze czynników kulturowych”⁶. Wprawdzie z perspektywy badawczej habilitanta nie jest to najważniejsze uwarunkowanie modelu przywództwa politycznego B. Jelcyna, uwikłanego i kształtowanego pod wpływem nieformalnych zależności od różnych grup, w tym oligarchów, jest ono istotne dla badań nad przywództwem politycznym w Rosji.

⁵ T. Bodio (red.), *Przywództwo, elity i transformacje w krajach WNP. Problemy metodologii badań*. Tom I, Warszawa 2010; T. Bodio (red.), *Przywództwo i elity polityczne w krajach WNP*. Tom II, Warszawa 2010.

⁶ M. Karwat, *O subtelnościach badań nad państwami autorytarnymi. Refleksja metodologiczna*, w: T. Bodio (red.), *Przywództwo, elity i transformacje ...*, s. 61.

Przedstawione w rozdziale historyczno-kulturowe i polityczne uwarunkowania przywództwa politycznego w Rosji nie pozostawiają wątpliwości co do prawidłowości dokonanej przez habilitanta diagnozy. Treść rozdziału zawiera również fragmenty o charakterze co najmniej polemicznym, jeśli nie niezgodnym z rzeczywistością. Analizując uwarunkowania osobowościowe przywództwa politycznego B. Jelcyna dr A. Bartnicki napisał o nim: „Był przy tym **przewidywalny**, wiadomo było jak się zachowa, jak do niego dotrzeć (...). Dawał gwarancję pewnej stabilizacji, tej zaś nie mogli dać jego potencjalni konkurenci” (s. 48). B. Jelcyn wielokrotnie dawał przykład zarówno w polityce wewnętrznej jak i zagranicznej, że jednak był **nieprzewidywalny**, czasami wręcz niestabilny emocjonalnie w swoim zachowaniu. Co ciekawe sam habilitant na s. 50 również pisze, że B. Jelcyn był **nieprzewidywalny**. Być może wynika to z niedociągnięć redakcyjnych tekstu.

Rozdział drugi *Borys Jelcyn – droga na szczyt 1985-1990* zgodnie z przyjętą przez habilitanta koncepcją monografii pokazuje rekonstrukcję wydarzeń w drugiej połowie lat osiemdziesiątych XX wieku, które przyczyniły się do rozpoczęcia ogólnokrajowej kariery politycznej pierwszego prezydenta Rosji. Na ich tle, dr A. Bartnicki dokonuje charakterystyki cech osobowościowych B. Jelcyna, które wpływały na ten proces. Rekonstrukcja faktów, która miała prowadzić do wyjaśnienia, została przeprowadzona bardzo szczegółowo, przekraczając narrację naukową i wprowadzając narrację kronikarską, czy wręcz publicystyczną. Jest to rezultat nadmiernego zaufania do literatury publicystycznej, wspomnieniowej itp. Znaczne fragmenty rozdziału zawierają opisy wydarzeń, które nie wnoszą nowej jakości do prezentowanego wyводу. Ich ewentualne zamieszczenie byłoby wskazane w przypisach, a nie w głównym tekście. Przykład pierwszy s. 84: „21 października 1987 roku odbyło się Plenum KC, na którym Gorbaczow miał wystąpić z wykładem dotyczącym 70. rocznicy Rewolucji. Jelcyn w tajemnicy szykował się do ataku, chociaż do samego końca czekał na jakikolwiek gest poparcia (dla tez listu) ze strony genseka. Na próżno. Po zakończeniu referatu Gorbaczowa, prowadzący obrady Ligaczow zapytał, czy są jakieś pytania. Wobec braku zgłoszeń do dyskusji chciał przejść do kolejnego punktu spotkania. Niespodziewanie Gorbaczow zwrócił uwagę na Jelcyna, który w tylnych rzędach podniósł rękę”. Przykład drugi, s. 92: „Pierwszy Zjazd Deputowanych Ludowych ZSRR został otwarty 25 maja 1989 roku. Już na samym początku obrad miał miejsce skandal. Na mównicę wdarł się nikomu wcześniej nie znany, łotewski deputowany – Vilens Tolpežņikows, który zażądał uczczenia pamięci zabitych demonstrantów w Tbilisi. Przerywając obrady złożył w imieniu wyborców, interpelację z żądaniem ujawnienia osób

odpowiedzialnych za użycie broni (...). Był to jednak pojedynczy incydent”. Fragmenty rozdziału (np. s. 104) mają charakter sprawozdania z działalności B. Jelcyna. Jednym z najbardziej istotnych wydarzeń w jego karierze politycznej był konflikt z M. Gorbaczowem. Habilitant słusznie poświęca temu zagadnieniu dużo uwagi, jednak narracja została przeprowadzona tak, jakby to ówczesny sekretarz generalny KC KPZR był główną postacią wywodu, a nie jego tłem (s. 108-115).

Pisząc o wyborach prezydenta ZSRR, habilitant stwierdza, że „pierwszy raz w historii Rosji, władza została legitymizowana – przynajmniej pozornie – demokratycznym wyborem” (s. 102). Dookreślenia wymaga tutaj jaka władza. Jeżeli prezydencka to oczywiście jest to zgodne z prawdą. Natomiast nieco wcześniej Zjazd Deputowanych Ludowych został wybrany na podstawie ordynacji wyborczej, która nakazywała wystawianie przynajmniej po dwóch kandydatów w okręgu wyborczym. Wybory te po raz pierwszy w historii ZSRR miały charakter alternatywny. Wprawdzie część miejsc była zarezerwowana dla organizacji społecznych związanych z KPZR, większość deputowanych była wybrana w wyborach powszechnych, co można uznać za „przynajmniej pozorny demokratyczny wybór” używając określenia habilitanta, w częściowo wolnych wyborach.

Przyjęta chronologiczno-problemowa koncepcja monografii jest kontynuowana w następnych rozdziałach, a jest ich wszystkich siedem. Przedstawiają one dalsze losy kariery politycznej i cechy przywództwa politycznego Borysa Jelcyna, od momentu, kiedy został on prezydentem Rosji w 1991 roku (rozdział trzeci *Jelcyn prezydentem Rosji – 1991 rok*), dramatycznych wydarzeń w październiku 1993 r. (rozdział czwarty *Od kryzysu do kryzysu 1992-1993*), wyboru na drugą kadencję (rozdział piąty *Walka o reelekcję 1994-1996*), kryzysu władzy (rozdział szósty *Kryzys przywództwa 1997-1998*), aż po zrzeczenie się władzy na rzecz Władimira Putina (rozdział siódmy *Mechanizmy sukcesji władzy – 1999 rok*). Tak skonstruowana struktura pracy jest zasadna merytorycznie i nie budzi zastrzeżeń. Cechą wspólną wywodu jest dążenie habilitanta, nawet z nadmierną dbałością o szczegóły, do skrupulatnego przedstawienia wszystkich zależności i konfiguracji społeczno-politycznych oraz biznesowo-oligarchicznych, często o charakterze patologicznym czy kryminogennym, w którym kształtowało się przywództwo B. Jelcyna. Nadmierna szczegółowość przechodzi niekiedy wręcz w sprawozdawczość czy styl publicystyczny. Przykład pierwszy, rozdział trzeci, s. 149-150: „(...) Po chwili znów przerwał wystąpienie Gorbaczowa: »Michaile Siergiejewiczu, pozwólcie, że zrobimy małą przerwę« poprosił, »mam do podpisania dekret o zawieszeniu działalności Komunistycznej Partii Rosji«. Jelcyn sięgnął do kieszeni marynarki

po pióro. Pióro nie pisało. Siedzący obok niego za stołem prezydialnym premier Siłajew podał swój długopis. Jelcyn zamaszyście podpisał dekret”. Przykład drugi, rozdział piąty, s. 356: „Jelcyn pojawił się na scenie, gdy kremlowskie kuranty na Baszcie Spaskiej wybiły południe i odegrały, po raz pierwszy w historii, kilka taktów rosyjskiego hymnu. Borys Jelcyn szedł sztywno po czerwonym dywanie. Wyglądał na bardzo chorego. Był »nafaszerowany« środkami przeciwbólowymi. Czuł się fatalnie. Transmitująca na żywo uroczystość rosyjska telewizja ani razu nie pokazała zbliżenia jego twarzy. Cała uroczystość trwała zaledwie 16 minut”. Przykład trzeci, rozdział szósty, s. 392: „5 października w prokuraturze miało miejsce przesłuchanie Anatolija Sobczaka. Wezwanie dostarczył mu oddział specjalnej milicji OMON, który przyjechał opancerzonym autobusem”. Przykład czwarty, rozdział siódmy, s. 492: „26 listopada prezydent zasłabł w czasie narady z szefami resortów siłowych. Nie był w stanie sam wstać z fotela, pomóc mu musieli Aleksander Wołoszyn i marszałek Igor Siergiejew. Trzy dni później trafił do szpitala z zapaleniem płuc”.

W tej części monografii występują także pewne nieścisłości czy też treści skłaniające do polemiki, poczynawszy od tych najdrobniejszych, jak układ kolorów na fladze państwowej Rosji (czerwono-biało-niebieski na s. 167, a nie biało-niebiesko-czerwony jak w rzeczywistości), przechodząc do tych poważniejszych, jak np. sugestia o sprowokowaniu przez władze rosyjskie drugiej wojny czeczeńskiej i zamachów terrorystycznych. Rozdział siódmy poza tym, że dotyczy ostatniego etapu kariery politycznej B. Jelcyna związanego z poszukiwaniem następcy i ostatecznym przekazaniem władzy, stanowi również próbę refleksji i podsumowania „jelcynizmu”. Dr A. Bartnicki stwierdza w nim, że „Czeczeni nie przyznali się do wysadzenia bloków we wrześniu 1999 roku, ostrzelania defilady 9 maja 2002 roku w Dagestanie, ataku na teatr na Dubrowce. Co więcej, we wszystkich wymienionych przypadkach pojawiały się istotne sygnały o możliwości udziału w tych akcjach FSB” (s. 487). Bezrefleksyjne poleganie na niepotwierdzonych spekulacjach, wysuwanych przez byłych pracowników służb specjalnych wbrew potwierdzonym faktom, przynajmniej w dwóch z tych zdarzeń, tylko dlatego, że ktoś się do czegoś nie przyznał, nie powinno być godne uwagi w pracy naukowej. Podobnie „dogmatycznie” habilitant traktuje wypowiedź lidera opozycyjnej partii „Jabloko” z czerwca 2003 roku, który stwierdził, że „w Rosji nie ma już niezależnego sądownictwa ani parlamentu” (s. 503). Nie odnosząc się do zasadności tego stwierdzenia, „świętym prawem” opozycji w każdym państwie jest krytyka władzy. Do egzemplifikacji podobnych stwierdzeń należałoby wykorzystać jednak inne, bardziej obiektywne i autorytatywne źródła. W przeciwnym razie badacz zamiast obiektywnej

obserwacji i analizy określa swoje sympatie polityczne. Wątpliwe i polemiczne jest również przekonanie habilitanta, że za rządów B. Jelcyna „Rosja zaczęła być postrzegana na arenie międzynarodowej jako partner, a nie przeciwnik” (s. 513).

W tym samym rozdziale siódmym dr A. Bartnicki wskazuje grupę osób z W. Putinem na czele, która „prawdopodobnie” rządzi Rosją (s. 509). Każda taka lista, dotycząca nieoficjalnych zależności, może polegać jedynie na przypuszczeniach. Jej wiarygodność jest tym mniejsza, że zabrakło tam kilku ważnych postaci z najbliższego otoczenia prezydenta Rosji, w tym ministra obrony Siergieja Szojgu, który jest uważany za potencjalnego następcę W. Putina.

Nie do końca wiadomo, co habilitant chciał przekazać, pisząc „rządzący Rosją wielokrotnie zmieniali oficjalną ideologię państwa, co wynikało zarówno z próżni ideologicznej, powstałej po rozpadzie ZSRR, jak i ze stale zmieniających się warunków społeczno-politycznych, a także międzynarodowych”. W rzeczywistości, nie mogli nic zmieniać, ponieważ stale trwają poszukiwania nowej ideologii spajającej obywateli wieloetnicznego państwa. Jedyne, co można uznać za podstawę ideologii jest rozpowszechniana przez B. Jelcyna i kontynuowana przez W. Putina *rossijskaja ideja* (rosjocentryzm), z mniejszym bądź większym rusocentrycznym rdzeniem. Celem tej idei jest zaszczepianie i utrwalanie wśród wszystkich obywatelom Rosji, niezależnie od ich pochodzenia etnicznego więzi z państwem i jego terytorium, wspólnymi losami w przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, wspólną kulturą, kształtowaną wokół kultury rosyjskiej i na bazie języka rosyjskiego.

Zakończenie rozprawy stanowi jej zwarte podsumowanie, nawiązujące do wyznaczonych celów i hipotez badawczych oraz zawierające wynikające stąd wnioski. Odnosząc się do przyjętej przez siebie hipotezy, dr A. Bartnicki stwierdza, że B. Jelcyn nie mógł wprowadzać reform naruszających interesy formalnych i nieformalnych uczestników procesu politycznego czy też prowadzić w pełni samodzielnej polityki wewnętrznej i zagranicznej, co odpowiada rzeczywistości. Zgodna ze stanem faktycznym jest również większość innych wniosków końcowych habilitanta. Wśród nich warto wymienić ten, wedle którego „idee demokratyczne były jedynie parawanem, za którym Jelcyn ukrywał swoje rzeczywiste cele” (s. 523). Jak słusznie napisał habilitant w rozdziale pierwszym, komunizm wywarł na B. Jelcynie „głęboki i niezatarty ślad w jego mentalności, postrzeganiu świata, organizacji własnego otoczenia, metodach pracy, sposobie i formie relacji z podwładnymi”. Był więc „wytworem sowieckiej nomenklatury, w takim systemie wyrastał i mniej lub

bardziej świadomie odtwarzał jego realia”. Dlatego też nie mógł dokończyć rewolucji demokratycznej, ponieważ był ukształtowany w radzieckiej kulturze politycznej i autorytaryzm nie mógł być mu obcy, ponieważ jak sam habilitant przyznaje „w Rosji Jelcyna dominowały historyczne, społeczne, kulturowe i polityczne mechanizmy kontynuacji, które okazały się istotniejsze i bardziej atrakcyjne od mechanizmów zmian” (s. 524).

Mankamentem rozprawy pod względem edytorsko-redakcyjnym jest jej język, przechodzący do stylu publicystycznego. Dopracowania wymaga pisownia imion, nazwisk i instytucji. Często jest tak, że jedno imię czy nazwisko za każdym razem jest zapisywane w inny sposób, podobnie jak przymiotnik „radziecki” i „sowiecki”. Zdarzają się również powtórzenia. Gdyby usunąć nadmiernie szczegółową rekonstrukcję wydarzeń i zjawisk, nie wpływającą na rozwiązanie problemu badawczego, monografia straciłaby nieco swojej objętości, ale zyskałaby na zwartości, przejrzystości i klarowności wyводу. Zapis bibliografii, w której pozycje w alfabecie łacińskim są przemieszane z literaturą w języku rosyjskim nie jest udany. Bardziej właściwe jest zapisywanie bibliografii odrębnie dla każdego alfabetu.

Reasumując, przedłożona monografia, stanowiąca podstawę osiągnięcia naukowego Pana dra A. Bartnickiego w postępowaniu habilitacyjnym odpowiada wymogom stawianym tego typu opracowaniom. Habilitant zrealizował przyjęte założenia badawcze. Zweryfikował hipotezę badawczą pokazując uwarunkowania, w których kształtowało się przywództwo polityczne pierwszego prezydenta Rosji B. Jelcyna. Jest to niewątpliwie oryginalne osiągnięcie naukowe, o wysokim poziomie merytorycznym, wypełniające lukę poznawczą w zakresie przywództwa politycznego w poradzieckiej Rosji i pokazujące istotę przywództwa B. Jelcyna.

Poza recenzowaną monografią, w ramach osiągnięcia naukowego dr A. Bartnicki skoncentrował badania na jeszcze dwóch problemach. Po pierwsze, była to istota, źródła oraz specyfika legitymizacji i delegitymizacji autorytaryzmu w Rosji, mechanizmy jego funkcjonowania w systemie politycznym. Tego zagadnienia dotyczy osiem publikacji, w tym dwie we współautorstwie, w językach polskim i angielskim, zamieszczonych w m.in. w „Studiach Politologicznych”⁷, „Baltic Journal of Law and Politics”⁸ czy

⁷ A.R. Bartnicki, *Wybrane problemy rosyjskiego autorytaryzmu*, „Studia Politologiczne” 2010, vol. 18, s. 206-220.

⁸ A.R. Bartnicki, K. Stefanowicz, *Simulated Democracy and the Free Market in Russia*, „Baltic Journal of Law and Politics” 2010, nr 1, vol.3, s. 2-14.

„Środkowoeuropejskich Studiach Politycznych”⁹. W swoich wywodach badacz doszedł do następujących wniosków. Po pierwsze, historyczno-kulturowa tradycja władzy w Rosji sprawia, że jest ona niezdolna do głębszych przeobrażeń i zmiany relacji ze społeczeństwem. Po drugie, obecna rzeczywistość społeczno-polityczna Rosji w większym stopniu jest rezultatem zmian systemu politycznego ZSRR niż jego realnej kontestacji. Po trzecie, w związku z powyższym, demokratyzacja nie mogła zakończyć się sukcesem.

Drugi obszar to badania porównawcze transformacji i procesów politycznych w Rosji i innych państwach, w tym poradzieckich. Habilitant dążył do odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób przemiany w Rosji oddziałują na przemiany w innych państwach byłego ZSRR oraz pokazania specyfiki autorytaryzmu w tych państwach. Dr A. Bartnicki starał się odrzucić europocentryzm i uwzględnić specyfikę kulturową. Doszedł do wniosku, że w istocie w państwach byłego ZSRR mamy do czynienia z hybrydalnym systemem władzy, w którym instytucja regularnych wyborów służy legitymizacji elity rządzącej i ma stanowić dowód demokratyzacji. Temu zagadnieniu habilitant poświęcił sześć publikacji, w tym pięć we współautorstwie i dwie w języku angielskim¹⁰.

Oprócz głównego osiągnięcia naukowego, Pan dr A. Bartnicki opublikował monografię na podstawie rozprawy doktorskiej oraz 16 artykułów i rozdziałów w monografiach zbiorowych, w tym siedem we współautorstwie i dwie w języku angielskim. Dotyczyły one częściowo zagadnień wchodzących w zakres osiągnięcia naukowego oraz m.in. społeczeństwa obywatelskiego czy instytucji referendum.

Trzeci obszar badań (przez samego habilitanta uznany za drugi) to stosunki międzynarodowe i problemy bezpieczeństwa. Ma on związek także z zajęciami dydaktycznymi prowadzonymi przez dra A. Bartnickiego. W tym zakresie habilitant był współautorem jednej monografii zbiorowej¹¹, współredaktorem dwóch monografii zbiorowych, opublikował dwa artykuły w czasopismach naukowych, sześć rozdziałów w monografiach zbiorowych, w tym dwa w języku angielskim na Litwie i w Rosji. Dorobek w zakresie tego obszaru badań pokazuje, że nie jest on monotematyczny.

⁹ A.R. Bartnicki, *Borys Jelcyń jako przywódca polityczny*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2018, nr 1, s. 43-60.

¹⁰ M.in. A.R. Bartnicki, E. Kuźlewska, *Referendum in Poland and Russia. Comparative analysis attempt*, „The International Affairs Review” 2008, nr 1(157), s. 116-132; ci że, *Model władzy w państwach postsowieckich*, „Politeja” 2016, nr 2(41), s. 263-278, A.R. Bartnicki, *Sukcesja władzy w warunkach pozorowanej demokracji państw postsowieckich*, „Studia Politologiczne” 2014, vol.33, s. 364-379.

¹¹ A. Bartnicki, H. Dalewska-Greń, M. Dehnel-Szyc, M. Gawrycki, P. Grzebyk, W. Lizak, L. Nijakowski, J. Spyra, J. Stachura, *Konflikty współczesnego świata*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2008, s. 304.

Łącznie cały dorobek naukowy habilitanta obejmuje trzy monografie, w tym współautorstwo jednej, dwie współredakcje monografii zbiorowych, 39 artykułów w czasopismach oraz rozdziałów w monografiach, jedną ekspertyzę na zlecenie MSZ. Jest to bogaty dorobek pod względem ilościowym, a jednocześnie wartościowy pod względem jakościowym, spełniający tym samym wymogi do nadania stopnia doktora habilitowanego. Był on prezentowany na 22 krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych (Litwa, Rumunia, Rosja). Za działalność naukową habilitant otrzymał nagrodę Rektora UwB.

Poza oceną dorobku i osiągnięcia naukowego należy również podkreślić osiągnięcia organizacyjne, dydaktyczne i popularyzatorskie dra A. Bartnickiego. Był on członkiem komitetu naukowego dwóch międzynarodowych konferencji naukowych, w tym jednej w Wilnie, sekretarzem komitetów organizacyjnych czterech konferencji naukowych. Uczestniczył w projekcie „Preferencje polityczne” organizowanym przez Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego. Był redaktorem „Zeszytów Politologicznych” wydawanych przez Katedrę Politologii Uniwersytetu w Białymstoku, współredagował „Białostockie Zeszyty Prawnicze”. Był członkiem Wydziałowego Zespołu do Spraw Strategii i Rozwoju UwB oraz zespołu opracowującego program kierunku studiów europeistyka na Wydziale Ekonomiczno-Informatycznym w Wilnie.

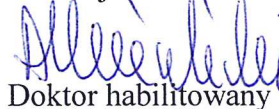
W okresie zatrudnienia na UwB prowadził zajęcia dydaktyczne z dziewięciu przedmiotów oraz proseminarium i seminarium. Obecnie prowadzi zajęcia dydaktyczne na Wydziale Prawa UwB i na Wydziale Ekonomiczno-Informatycznym na Uniwersytecie w Wilnie. Aktywnie uczestniczył w działalności popularyzującej naukę w ramach wykładów dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych oraz prowadził cykl wykładów *System prawno-karny Imperium Rosyjskiego od XVII w. do 1917 r.* w Akademii Syberyjskiej przy Muzeum Wojska Polskiego w Białymstoku. Był członkiem komisji w konkursach Wiedzy o UE. Sprawował opiekę naukową dwóch studenckich kół naukowych na UwB. Recenzował projekty badawcze na zlecenie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Mając na uwadze walory merytoryczne, poznawcze i pragmatyczne osiągnięcia naukowego, które jest oryginalnym i nowatorskim studium, przybliżającym problem przywództwa politycznego w Rosji na przykładzie Borysa Jelcyna w kontekście demokratyzacji tego kraju w latach dziewięćdziesiątych XX wieku, a także bogaty dorobek naukowy i wysoki poziom osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych i popularyzatorskich Pana dra Adama Bartnickiego, jednoznacznie stwierdzam, iż na podstawie art. 16 ustawy z

dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595; z 2005 r. Nr 164, poz. 1365, z 2010 r. Nr 96, poz. 620, Nr 182, poz. 1228, z 2011 r. Nr 84, poz. 455) spełnia on wymogi ustawowe stanowiące podstawę do dalszego postępowania habilitacyjnego i wnoszę o dopuszczenie habilitanta do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Warszawa, grudzień 2018 r.

Andrzej Wierzbicki

Doktor habilitowany

Profesor UW